

UZBEKISTAN ANTI-CORRUPTION DIGEST

KORRUPSIYAGA QARSHI KURASHISH

MA'NAVIYAT BO'LMAGAN JOYDA ADOLAT BO'LMAYDI

Xolmo'min YODGOROV*

* O'zbekiston
Respublikasi Sudyalar
oliy kengashi raisi

Annotatsiya: O'tgan besh yilda sud tizimida korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha olib borilgan islohotlar, sudyalarni lavozimga tayinlash jarayonida korrupsiyaviy xavf-xatarlarni oldini olish hamda sudyalarning xulq-atvorida korrupsiyaga murossasizlikni singdirish bo'yicha amalga oshirilgan ishlar haqida yoritilgan.

Yuborilgan: 2022-yil 31-yanvar

Qabul qilingan: 2022-yil 11-fevral

Nashr qilingan sana: 2022-yil 25-mart

Copyright © 2022 O'zbekiston Respublikasi Korruptsiyaga qarshi kurashish agentligi. Bu asar Creative Commons «Attribution» («Atributatsiya») 4.0 shartlari asosida tarqatilgan.

IQTIBOS KELTIRISH TARTIBI:

Yodgorov, X. 2022. Ma'naviyat bo'lmagan joyda adolat bo'lmaydi. Uzbekistan Anti-Corruption Digest. 2, 1 (mart 2022), 20–22.

DOI: <https://doi.org/10.47689/uacd-2181-3345-vol2-iss1-pp20-22>

“Korrupsiya” atamasiga sharh ham, izoh ham shart emas. Taraqqiyotning kushandasi bo'lgan mazkur illat haqida jamoatchilik yetarlicha tasavvurga ega. Chunki bu balo kirib bormagan sohaning o'zi qolmagani rost. Sud tizimi jamiyatning ajralmas bo'lagi ekan, uning ham bu illatdan xoli emasligi o'z-o'zidan ravshan.

Aravani otdan oldin qo'yib bo'lmaganidek, har qanday illatga qarshi yetarlicha huquqiy bazasiz samarali kurashib bo'lmazligi ayon. Chunki korrupsiyaga, birinchi navbatda, qonunchilikdagi bo'shliqlar va huquqiy hujjatlardagi bir-birini inkor qiluvchi normalar imkoniyat yaratadi.

O'tgan besh yilda bu borada qator huquqiy hujjatlar qabul qilindi. Xususan, “Sudlar to'g'risida”gi Qonun yangi tahrirda qabul qilingan bo'lsa, “O'zbekiston Respublikasi Sudyalar oliy kengashi to'g'risida”gi Qonunga zarur o'zgartish va qo'shimchalar kiritildi.

Prezidentimizning 2020-yil 7-dekabrdagi “Sudyalarning chinakam mustaqilligini ta'minlash hamda sud tizimida korrupsiyaning oldini olish samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi Farmoni esa tizimdagi islohotlarning yangi bosqichini boshlab berdi.

Korrupsiyaga qarshi samarali kurashish, mazkur illatning barvaqt oldini olishning ikkita muhim omili bor: ochiqlik va shaffoflik. Qabul qilingan huquqiy hujjatlarda ayni ushbu ikki omil ustuvor ahamiyat kasb etgani bilan ham e'tiborlidir. Zotan, ochiqlik va shaffolik inson omilini cheklashni talab qiladi. Inson omili cheklangan joyda xolislik ustuvor bo'lishi – isbot talab qilmaydigan haqiqatdir.

Qayd etilgan Farmonda sudyalik lavozimlariga tanlash va tayinlashda inson omilini cheklashga qaratilgan qator yangi

tartiblar belgilandi. Masalan, sudyalik lavozimlariga munosib kadrlarni tanlash va tayinlashni ochiq tanlov va muqobillik asosida, eng muhimi, axborot texnologiyalarini tatbiq etgan holda amalga oshirish yo'lga qo'yildi. Natijada, inson omili keskin cheklanib, tanlov jarayoni ochiq va shaffof o'tishi ta'minlanmoqda. Tanlovni bevosita va bilvosita (onlayn tarzda) kuzatib borish imkoniyati yaratildi. Bu esa munosib nomzodlarni tanlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Sudyalar faoliyatini elektron reyting orqali shaffof baholash tizimi yo'lga qo'yilgani ham katta yangilik. Ma'lumki, shu paytgacha sudyalarning faoliyati har ikki yarim yilda o'rganilib, tegishli xulosa qilinardi. Va bu inson omili yordamida (ya'ni malaka hay'atlari a'zolari tomonidan) amalga oshirilardi. Elektron reytingda esa bu vazifa inson omilisiz amalga oshiriladi.

Sudyalik lavozimiga nomzodlar va sudyalarning psixologik portreti bo'yicha kasbga munosibligini baholashga ko'maklashuvchi elektron dastur ishga tushirildi. Mazkur psixologik test yordamida nomzod va sudyalarning qat'iylik, bosiqlik, jizzakilik, stressga chidamlilik, korrupsiyaga moyillik hamda boshqa psixologik xususiyatlari aniqlanadi. Psixologik test natijasi professional psixolog tomonidan o'rganib chiqilib, tavsiyaviy xarakterga ega bo'lgan xulosa tuziladi. Mazkur xulosa nomzodning sudyalik lavozimiga tayinlanishida alohida e'tiborga olinmoqda.

Tizimda korrupsiyaga yo'l qo'yilgan har bir holat bo'yicha Kengash tomonidan xizmat tekshiruvni o'tkazish, ushbu holat sodir bo'lishiga olib kelgan sabab va shart-sharoitlarni aniqlash va uni bartaraf etish yo'lga qo'yildi. Bu ham, o'z navbatida, korrupsiyaning barvaqt oldini olishda samarasini bermoqda.

Xullas, qayd etilgan yangi tartib va qoidalar sudyalik lavozimiga tayinlashga oid bo'lsa, nomzod shu bosqichga yetib kelgunga qadar ozmuncha chig'iriqdan o'tmaydi. Bu o'rinda gap sudyalikka nomzodlarni atroflicha o'rganib, muayyan xulosa qilish jarayoni haqida emas, balki sudyalik lavozimiga

nomzodlarni tayyorlashga doir yangi tartiblar haqida bormoqda.

Davlat rahbarining bundan uch yil avval, ya'ni 2019-yilning 6-yanvar kuni PQ-4096-sonli qarori qabul qilinganligidan jamoatchilik yaxshi xabardor. Sudyalik lavozimlariga nomzodlarni tayyorlash, sudyalalar va sud apparati xodimlarini qayta tayyorlashga, ularning malakasini oshirish tizimini tubdan takomillashtirishga oid chora-tadbirlar tartibga solingan mazkur qaror sabab amaliyotga ozmuncha yangilik kiritilgani yo'q. Ushbu qaror bilan O'zbekiston Respublikasi Sudyalalar oliy kengashi huzurida Sudyalalar oliy maktabi tashkil etildi, uning tarkibiy tuzilmasidan to asosiy faoliyat yo'nalishlarigacha tubdan yangilandi. Qarorda sudyalik lavozimiga tayinlanish yoshi (35 yosh) aniq belgilandi. Shuningdek, 2020-yil 1-sentabrdan boshlab, sudyalik lavozimlariga faqat sudyalik lavozimlariga nomzodlarni tayyorlash kurslarida o'qishni muvaffaqiyatli tamomlagan shaxslar tayinlanishi ham yangi qoida sifatida kiritildi.

Qayd etilgan yangi tartib va qoidalar sudyalik lavozimiga nomzodlarning o'z ustida ko'proq ishlashiga turtki berishi o'z-o'zidan ayon. Shuningdek, mazkur o'zgarishlar ularda korrupsiyaga nisbatan murosasizlikni yanada shakllantirishda ham katta ahamiyat kasb etadi.

Sudyalik lavozimlari nomzodlarni tayyorlashda ma'lum metodika, ilg'or ta'lim tajribalaridan samarali foydalanish, qabuldan tortib, oraliq imtihonlardan yoinki bitiruv ishlarigacha bo'lgan jarayonlarda inson omili maksimal cheklangani, bu, o'z navbatida, ijobiy natijalarini berayotgani e'tirofqa loyiq, albatta. Biroq, nomzodlarni tayyorlash jarayonida ularda korrupsiyaga nisbatan murosasizlik ruhini yanada shakllantirishda milliy qadriyatlar, yanada aniqroq aytsak, e'tiqod va ruhiy tarbiya omillaridan ham samarali foydalanish foydadan xoli bo'lmaydi. Chunki ayni ushbu omil har qanday illatga, jumladan, korrupsiyaga qarshi kurashda muhim mezon hisoblanadi. Bu borada Kengash huzuridagi Sudyalalar oliy maktabida olimlar, din ulamolari, imom-xatiblar ishtirokida ma'rifiy tadbirlar o'tkazilib,

ular da pora olish qonunan jinoyat, shariat bo'yicha haromligi uqtirib kelinmoqda.

Adolat va ma'naviyat – o'zaro bog'liq tushunchalar, shu bois ham Davlat rahbari: "Ma'naviyat bo'lmagan joyda hech qachon adolat bo'lmaydi", deya qayd etgan. Shunga ko'ra, sudyalari, yurist kadrlarni tayyorlash va sudyalik lavozimiga tayinlashda bu masalaga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Achchiq tajribalardan kelib chiqilsa, har qanday illatga qarshi quruq gap, faqat ma'rifiy tadbirlar bilan kurashib bo'lmashligini hayotning o'zi ko'rsatib qo'ydi. Buning uchun samarali ta'sir vositalaridan unumli foydalanish lozim.

O'tgan yili Kengash tashabbusi bilan "Pushaymon" qisqa metrajli filmi tasvirga olindi (film da korruptsiyaga qo'l urgan sobiq sudyaning fojiviy taqdiri hikoya qilinadi). Joylarda ma'rifiy tadbirlar jarayonida mazkur film namoyish etilarkan, bunga nafaqat sudyalarning o'zi, balki ularning turmush o'rtoqlari ham taklif etildi. Nega? Bu ham ta'sirchan vositalardan biri, negaki inson kamolida ham, zavolida ham oilaning o'rn i katta. Shu bois, bunday ma'rifiy tadbirlar doirasini kengaytirish lozim.

Bundan tashqari, vaqti-vaqti bilan sudyalari va sudyalikka nomzodlarning jazoni ijro etish muassasalariga tashrifini tashkil etish ham yaxshi samara beradi, degan fikrdaman. Chunki mas'ul mansabdorlarning korruptsiyaviy jinoyati uchun javobgarlikka tortilganini eshitish boshqa, ularni muassasada jazoni qanday ijro etayotganini ko'rish – umuman boshqa narsa. Yuz marta eshitgandan bir marta ko'rgan afzal, hikmati bejiz emas. 2021 yilda bir marotaba sudyalarning jazoni ijro etish muassasalariga tashrifi uyushtirildi. Kelgusida bunday chora-tadbirlarni ko'paytirish rejalashtirilmoqda.

Sud tizimida korruptsiyaning oldini olish, sudyalarni o'qitish va lavozimlarga tayinlashda korruptsiyaga nisbatan murosasizlikni singdirish bo'yicha amalga oshirilgan ishlarni hali yetarli, deb bo'lmaydi.

Avvalo, bu boradagi ishlar sifati va samaradorligini yanada oshirish zarur. Bunda yetarli bilim va tajribaga, benuqson obro'-e'tiborga ega bo'lgan kadrlarni izlab topish va

batafsil o'rganish tizimini yanada takomillashtirish talab etiladi. Shuningdek, sudyalikka nomzodlarning korruptsiyaga moyilligini aniqlash maqsadida Sudyalari oliy kengashi tomonidan yo'lga qo'yilgan maxsus psixologik testlarni Sudyalari oliy maktabi qabul imtihonlarida ham qo'llash maqsadga muvofiq sanaladi. Sudyalari xulq-atvorining aksilkorruptsiyaviy standartlarini aniq belgilash ham bu boradagi ishlar samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Mazkur fikrning davomi sifatida sudyalarni kasbiy tayyorlashda va malakasini oshirishni tashkillashtirishda ularning aksilkorruptsiyaviy xulq-atvori standartlari bo'yicha o'quv soatlarini kiritish masalasi ko'rib chiqilmoqda.

Bundan tashqari, sudyalarni intizomiy javobgarlikka tortish mexanizmini, intizomiy javobgarlikka tortishning protsessual kafolatlarini va bu borada sudyalari malaka hay'atlari vazifalari va funksiyalarini takomillashtirish haqida bosh qotirish fursati yetdi.

Gap korruptsiya, uning barvaqt oldini olish haqida ketar ekan, doimiy asosda sudyalari va sud apparati xodimlari tomonidan aksilkorruptsiyaviy normalarga rioya etilishiga doir ishlarni izchil tahlil qilib borish ham kechiktirib bo'lmash vazifalar sirasiga kiradi.

Xulosa o'rnida qayd etish lozimki, o'zi adolat o'rnatishi lozim bo'lgan sudyalari orasida tanish-bilishchilik evaziga yoxud ma'lum haq – pora – manfaat evaziga ish hal qiladigan va shu orqali adolatsizlikka yo'l qo'yuvchilarga o'rin yo'q. Kengashning asosiy vazifalaridan biri ham tizimni halol, pok va adolatli kadrlar hisobiga to'ldirishdan iboratdir.